

Bevezető a „Történeti pragmatika” különszámhoz

2024. június 14-én a Károli Gáspár Református Egyetem adott otthont a 12. Pragmatika Kerekasztalnak *Történeti pragmatika* címen. A konferencia célja az volt, hogy átfogó képet nyújtson arról, miként alkalmazhatóak a pragmatikai kutatások módszerei és eredményei történeti szövegek elemzésében. A jelen különszám az ott elhangzott előadások alapján készült tanulmányokat gyűjti egybe.

Az első tanulmány, Sárosi Zsófia (*Történeti pragmatika a magyar történeti nyelvészetben*) a történeti pragmatika hazai recepcióját és fejlődését tekinti át. A szerző részletesen bemutatja a történeti pragmatika és a történeti szociopragmatika elméleti hátterét, valamint a hazai kutatások főbb állomásait. Kiemeli, hogy a történeti pragmatika hogyan járult hozzá a társadalmi kontextus és a nyelvhasználat közötti kapcsolatok feltárásához, illetve miként segítette a nyelvi változások dinamikájának jobb megértését. A tanulmány külön kitér azokra a konkrét példákra, amelyekkel alátámasztja a történeti pragmatika megújulást hozó szerepét.

Ez a történeti-társadalmi kontextusra összpontosító megközelítés ad keretet Nagy C. Katalin tanulmányának is (*Korpuszmódszerek a történeti beszédaktus-kutatásban*), amely a középkori katalán lovagregények direktíváinak történeti pragmatikai vizsgálatát végzi el. A szerző részletesen tárgyalja a korpuszvizsgálat módszertani kérdéseit, bemutatva, hogyan kombinálható a kvalitatív és kvantitatív elemzés a beszédaktusok feltárásában. A tanulmány külön figyelmet fordít arra, hogy milyen automatizált és manuális eszközök állnak a kutatók rendelkezésére a történeti pragmatikai korpuszok elemzésében. A nyelvi változások és azok történeti lenyomatai központi szerepet játszanak mind Sárosi, mind Nagy tanulmányában.

A korpuszalapú vizsgálatok módszertana tovább bővül Kuna Ágnes tanulmányában (*Orvosi korpuszok és történetiség*), aki az orvosi nyelvi korpuszok történeti vonatkozásait elemzi, különös tekintettel a Magyar Orvosi Nyelvi Korpuszra (MOKO). A tanulmány részletesen ismerteti a történeti orvosi szövegek gyűjtésének, átírásának és feldolgozásának folyamatait, valamint bemutatja a MOKO kialakulásának hátterét és céljait. Kuna kutatása, Nagy C. Katalin munkájához hasonlóan, a korpusznyelvészeti módszerek szerteágazó lehetőségeit tárja fel a történeti pragmatika vonatkozásában.

Csontos Nóra tanulmányában (*Levelezőkönyvek és szerelmi levelezőkönyvek a 18. századtól a 20. század első feléig*) a társadalmi normák és kommunikációs mintázatok szövegbeli megjelenésére helyeződik a hangsúly. A szerző részletes műfaj-történeti elemzést nyújt, bemutatva a levelezőkönyvek szerepét a társadalmi normák és kommunikációs mintázatok közvetítésében. A tanulmány kitér arra is, hogyan változtak ezek a szövegek az idők során, és miként reflektálnak az adott kor

társadalmi viszonyaira. Ezzel a fókuszponttal már átvezet a társadalmi normák és udvariasság kapcsolatrendszerére is, amely Németh Luca Anna tanulmányában kerül a középpontba.

Németh Luca Anna (*A századfordulós illemirodalom tanulságai a történeti udvariassággutatásban*) a 19–20. századi illemirodalom szövegein keresztül tárja fel az udvariasság társadalmi és nyelvi reprezentációját. A szerző részletes elemzést nyújt az udvariassági normák formalitásáról, esztétikai és funkcionális vonatkozásairól, valamint interperszonális szerepéről. A tanulmány betekintést nyújt abba, hogy az udvariasság miként szolgált a társadalmi hierarchia megerősítésére és a társadalmi kohézió fenntartására.

Az interakciók dinamikája átvezet Varga Mónika tanulmányához (*Boszorkányportrék a történeti pragmatika tükrében*), amely boszorkányperek tanúvallomásait elemzi történeti pragmatikai szempontból. A szerző részletesen bemutatja, hogyan jelennek meg a tanúvallomásokban a konfliktusok, a fenyegetések és a meta-kommunikatív reflexiók, valamint hogyan tükrözik ezek a közösségi hiedelmeket és félelmeket.

A metakommunikáció és az interakciós tér vizsgálata a kötet záró tanulmányában is lényegi szempont, amely a diskurzusjelölők szerepeire fókuszál. Schirm Anita (*A diskurzusjelölők a történeti pragmatika szemszögéből*) a diskurzusjelölők történeti vizsgálatának fő irányait tárgyalja. A szerző részletesen bemutatja a grammatikalizáció, lexikalizáció és kooptáció folyamatait, valamint azt, hogyan segítik a diskurzusjelölők a szövegtípusok történeti változásainak feltérképezését.

A különszám tanulmányai jól példázzák, hogy a történeti pragmatika milyen sokrétű eszköztárral rendelkezik a múlt nyelvi örökségének feltárásában. Az egyes kutatások szorosan összekapcsolódnak, módszertanukban és tematikájukban is átfedéseket mutatnak, új perspektívákat nyitva a történeti nyelvészet számára. Reméljük, hogy a kötet hozzájárul a történeti pragmatikai kutatások további fejlődéséhez és inspirációt nyújt a jövőbeli kutatások számára is.

Csontos Nóra, Dér Csilla Ilona és Furkó Péter